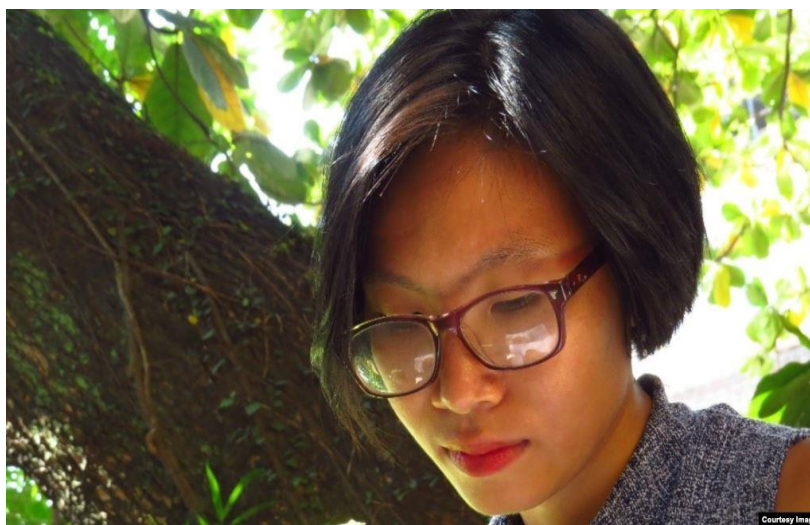

Ba câu hỏi cho Nhã Thuyên

Nhã Thuyên – Photo by Đồng Thảo.

Nhã Thuyên (1986) là tác giả của vài tập thơ và truyện cực ngắn, bao gồm *Viết* (2008), *Ngón tay út* (2011), *Rìa vực* (2011), *Màu cỏ xanh trong suốt* (2012, đồng tác giả) cùng vài cuốn sách tranh nhỏ cho trẻ em. Tác phẩm trong bản dịch tiếng Anh của cô được xuất bản trong tuyển thơ ba tác giả Việt Nam, thuộc series thơ Châu Á Thái Bình Dương của Vagabond Press, Australia (2013), đã và sẽ xuất hiện trong một số tạp chí như RHINO Poetry, Asymptote. Hiện cô đang chuẩn bị ra mắt tập thơ thứ hai, từ thơ, những người lạ, và đây là tập thơ đầu tiên của cô sẽ được xuất bản trong bản dịch tiếng Anh bởi Vagabond Press. Cô cũng đồng chủ biên tập thơ ba tác giả Lê Văn Tài, Nguyễn Tôn Hiệt, Phan Quỳnh Trâm vừa ra mắt bởi Vagabond Press, tháng 7, 2015. Hiện cô đồng sáng lập và biên tập tạp chí văn chương song ngữ AJAR.

Nhã Thuyên nhận bằng thạc sĩ văn chương tại Đại học Sư phạm Hà Nội 2011 với luận văn **Vị trí của kẻ bên lề: Thực hành thơ của nhóm Mở miệng từ góc nhìn văn hóa**, nơi cô quay trở lại làm giảng viên trong một thời gian ngắn và bị thôi việc năm 2013, tước bằng thạc sĩ năm 2014.

Phùng Nguyễn: *Trong toàn bộ quá trình diễn tiến của sự kiện “Luận văn Nhã Thuyên,” bắt đầu với bài báo của Chu Giang Nguyễn Văn Lưu trên tuần báo Văn nghệ thành phố HCM cuối tháng 5 năm 2013 cho đến khá lâu sau ngày luận văn bị hủy và văn bằng Thạc sĩ bị tước (tháng 3, 2014), những người quan tâm trong ngành giáo dục cũng như các giới trí thức và văn học nghệ thuật trong ngoài nước đã mạnh mẽ lên tiếng, phần đông là để bênh vực tác giả của luận văn “Vị trí của kẻ bên lề: Thực hành thơ của nhóm Mở miệng từ góc nhìn văn hóa.” Người “kín đáo” nhất trong vụ này lại chính là nạn nhân, thạc sĩ Đỗ Thị Thoan, được biết đến nhiều hơn dưới bút danh Nhã Thuyên. Sự im lặng, hoặc ít nhất thì cũng là “kiệm lời” này của Nhã Thuyên khiến cô bị dư luận chỉ trích là quá thụ động, không thực sự quan tâm đến vị trí nạn nhân của mình và những nội hàm nghiêm trọng của sự kiện đối với các khái niệm tự do học thuật và tự do tư tưởng. Tệ hơn nữa, có người cho rằng Nhã Thuyên chỉ thích “cuộn mình trong chăn,” để kẻ khác đi ra trận mạc chiến đấu cho quyền lợi của mình.*

Nhã Thuyên nghĩ sao về những cáo buộc này, và nếu có cơ hội bắt đầu lại, Nhã Thuyên sẽ hành động như thế nào?

Nhã Thuyên: Trước hết, tôi muốn đặt câu hỏi về vị trí [tính cách, chủ thể] nạn nhân của mình, như một nạn nhân nhìn [lại] chính nó, và như một con người tự soi gương cái chủ thể-nạn nhân của nó. Ở đây, tôi là [một] nạn nhân của một hệ thống cơ chế hành xử có tính chất áp bức, như anh gọi tên, chủ yếu xoay quanh câu chuyện về tự do học thuật và tự do tư tưởng. Thừa nhận vị trí nạn nhân của mình và không rên rỉ bị thương là điều tôi đã ý thức khá rõ ràng.

Hẳn nhiên, hiểu rằng mình ở tình thế của một nạn nhân nghĩa là thấy mình giằng co trong các quan hệ đối kháng về quyền lực, đặc biệt là những trận chiến ý thức hệ. Một kẻ khá hư vô về mặt xã hội và ý thức hệ như tôi hẳn sẽ khó có những hành xử khớp vừa với những trật tự có sẵn. Trong những lúc hoang mang và kiệt sức nhất, tôi phải nghĩ và tin vào điều gì khiến mình vẫn không ngừng nỗ lực để sống sót. Và tôi hiểu, mình đã ngầm lựa chọn theo đuổi và chỉ có thể nương bám vào giá trị và khả thể của việc là một con người cá nhân, yếu ớt, mảnh mẽ, dịu dàng, thường xuyên hoài nghi những chuẩn mực chung được thiết lập, tự từ bỏ tham vọng mang chứa bất cứ thông điệp nào ngoài việc là một tồn tại sống, trong những mô hình xã hội và chính trị luôn biến động. Anh có thể nói, hư vô, ích kỷ và quá mơ mộng phải không, nhất là tôi vẫn sống ở đây, Việt Nam, với tất cả những nỗi bất an và những phi lý kinh hoàng, những cơn mộng ác mở mắt ra là thấy. Nhưng lựa chọn đó, với cá nhân tôi, chưa bao giờ là dễ dàng và thậm chí thực sự thử thách và nhiều rủi ro, và hẳn nhiên, luôn là một quá trình của những thay đổi, chuyển hóa và được chuyển hóa.

Tôi quan tâm tới những câu hỏi về công bằng xã hội không tách rời ưu tư về những giá trị bình đẳng của một cá nhân riêng lẻ. Theo đó, ý hướng và lựa chọn bảo vệ, nương tựa, theo đuổi một giá trị bình đẳng và công bằng với cá nhân tôi có thể không trùng khít với những xác lập phổ biến về công bằng của người khác, hay của một số đông nào đó. Tôi không từ chối đối thoại với những người cùng hoặc khác hệ giá trị, nhưng tôi không thể chạy theo ai cả và tôi biết mình có thể đã/sẽ thường xuyên làm thất vọng vì sự cố chấp bản tính của tôi.

Trong ứng xử cá nhân của tôi, trong đời sống và các mối quan hệ, tôi thường xuyên nhận thức rằng nhiều trường hợp, mình là kẻ chịu đựng nhưng không cam chịu, không tự nạn nhân hóa bản thân, và đôi khi tôi chủ ý lựa chọn chịu đựng chỉ để thêm sự kiên nhẫn và rộng rãi cho việc hiểu. Để hiểu, lúc nào tôi cũng cần nhiều thời gian, tâm sức, công phu, nhất là hiểu những con người. Trường hợp này, “vụ án” này, tôi là một nạn nhân và tồn tại của tôi rộng rãi hơn việc quy giản về việc là một nạn nhân, vì thế, ứng xử của một mẫu hình nạn nhân phổ biến không xảy ra ở tôi, tôi nghĩ vậy.

Tôi muốn nghĩ thêm về cách ứng xử với một nạn nhân của một cộng đồng. Tôi có thể nhìn thấy hai điều khá rõ ở đây, dù chỉ là một cái sáng rõ tạm bợ để tiện bề trao đổi lúc này: Nhã Thuyên như một sự kiện và Nhã Thuyên như một con người. Ở khía cạnh là một sự kiện, hay đối tượng trung tâm của một sự kiện, tôi không tránh khỏi và không từ chối trở thành điểm tranh luận, và những bênh vực hay phê phán, những hoài nghi hay những cáo buộc về thái độ phản ứng của tôi đều có thể đặt câu hỏi. Ở khía cạnh là một con người, tôi buộc lòng phải, trước hết, tự bảo vệ mình, nhất là cái bên trong mỏng mảnh và luôn quá dễ bị lợ là trong các dạng tranh biện nơi không gian chung.

Tôi muốn hiểu những lựa chọn chia sẻ và sẵn lòng bênh vực, bảo vệ tôi của nhiều người, những nỗ lực lên tiếng và hành động của giới học thuật và các nhà văn, nghệ sĩ, trí thức, những người đọc, những người bạn, những người xuất hiện với tên tuổi và những chia sẻ lặng lẽ, những lên tiếng không lên tiếng, những chất vấn, những đấu tranh... không chỉ là những lựa chọn cá nhân/tập thể với ý thức về lẽ phải và công bằng xã hội mà sâu hơn, là một sự quan hoài của cộng đồng với một con người riêng lẻ; đồng thời là một nỗ lực trao đổi, đối thoại và tranh biện, nỗ lực hình thành và vun đắp một cộng đồng phản biện và sáng tạo, tự do, chứ không phải là “đi ra trận mạc chiến đấu cho quyền lợi” của một cá nhân bất kỳ. Hành xử của tôi, từ đầu vụ việc tới giờ, ở những cấp độ phản ứng khác nhau, dù im lặng hay lên tiếng trên blog cá nhân, trả lời phỏng vấn, hay đơn giản là ráng không bỏ cuộc những công việc viết lách văn chương... là những lựa chọn mà tôi thấy đúng nhất với con người mình, hầu như không thể khác. Dù tôi biết rằng tôi hầu như toàn làm những việc nhảm nhí vô nghĩa, tôi vẫn có chút hi vọng, rằng những hành xử này, cùng với những trang viết của tôi có đôi dịp vang vọng, hồi đáp, gửi đi một lời mời đối thoại, một chia sẻ, một tranh luận, một tri nhận, với nhu cầu chung của cộng đồng phản biện và tự do đó, một cách nhất quán, nhiều mệt nhọc, đôi khi hoài nghi, tuyệt vọng, nhưng nhẫn nại, nỗ lực thấu hiểu, và không từ chối va chạm, cả khi tôi im lặng. Nhưng tôi biết rằng những gặp gỡ, đối thoại luôn là hiếm hoi, bất ưng, mong manh.

Không, không có chuyện trùm chặn ngứ hay làm một người mơ toàn diện trốn chạy đời sống, không có chuyện “tránh voi chẳng xấu mặt nào”, không có chuyện tự nạn nhân hóa mình theo kiểu “trâu bò đánh nhau ruồi muỗi chết”. Tôi chưa bao giờ hình dung mình [được] cuộn mình trong chăn và từ chối các va đập. Có thể, đó luôn là một ao ước ngầm của tôi về một đời sống vui chơi riêng tư, hư vô và thơ mộng, và có thể, biến mất! Tôi chưa đầu hàng nổi cô đơn căng thẳng của đời sống một con người trong hành trình của nó. Mọi người nói chuyện tôi trở nên nổi tiếng như một kết thúc... hậu hĩnh. Kể cũng hậu hĩnh, phải gồm cả những tổn thương, mệt mỏi tôi mang theo hơn hai năm qua. Tôi không cho rằng có một phần thưởng nào, và tôi không chờ đợi những phần thưởng.

Anh hỏi về một cơ hội bắt đầu lại. Sẽ tốt đẹp nếu đó là một cơ hội “điều đó không xảy ra”. Không, tôi không ân hận hay tiếc nuối vì cách ứng xử của mình, và cũng không hình dung tôi có thể làm khác những gì tim óc cơ thể mình mách bảo, nhắc nhở. Và cũng đâu cần bắt đầu lại, vì anh thấy đấy, mọi chuyện chưa kết thúc, vẫn là cái đang xảy ra, đang phải đối mặt từng ngày. Còn nếu được bắt đầu lại từ cái điểm khởi đầu xa hơn nào đó, có lẽ tôi sẽ chọn một cuộc đời vui chơi hơn nữa, lang thang nhiều hơn nữa.

Phùng Nguyễn: *Bị cướp mất đi cơ hội làm điều mình ưa thích (dạy văn chương), bị giật ra khỏi tay tài sản có được bởi chính công sức và trí tuệ của mình (văn bằng Thạc sĩ và luận văn) là những tai họa lớn lao cho bất cứ ai. Chấn thương tâm lý nhất định là vô cùng lớn, chưa kể đến những khó khăn khác về mặt vật chất mà nạn nhân phải đối diện.*

Nhã Thuyên có thể cho biết những trải nghiệm và cung cách đối phó với tình huống xấu này trong thời gian qua? Đồng thời, những dự phóng cho tương lai?

Nhã Thuyên: Mất một công việc có trả lương, bỏ đi bằng cấp, vứt đi nhiều năm học hành tốn kém thời gian, tiền bạc, tâm sức, trở thành “kẻ mất” trong mắt nhiều người, những mối quan hệ tan vỡ, những khó khăn để “giao tiếp lại”, để mở lòng trở lại, những chán nản dễ đến... tôi thấy mình đang trở lại gần đúng cái con người mình trong mắt nhiều người thân sơ: luôn luôn vô sản và cơ hồ không bao giờ biết sống sao cho “hữu ích”.

Một chia sẻ thành thực và riêng tư, tôi thuộc vào những người không tin vào việc là-con- người- nghĩa- là- tốt- đẹp, và nhiều nhất, tôi chỉ có thể thường xuyên tự cảnh giác mình về khả năng gây hại, vì mình là một con người, và vì mình vẫn nuôi mộng đi hết đời sống một người. Một cá nhân không ngừng riết róng về bản thân nó, thì chỉ là để xóa dần đi những câu hỏi thừa và thêm vào đôi ba câu hỏi khác, biết rằng mọi câu hỏi đều quay về chính bản thân mình mà thôi, mà cái “bản thân mình” đó cũng chỉ là một dạng tồn tại, một mình trong/cùng kẻ khác và không ngừng chẳng còn là nó.

Trong suốt mấy năm qua, tôi trải nghiệm mỗi lúc một thấm thía hơn mối quan hệ dai dẳng của tôi với đời sống và các mối quan hệ văn chương ở đây, một mối quan hệ đã tan vỡ, hay mỗi lúc một tan vỡ khó cứu vãn, mà lại chưa thể dễ dàng tan vỡ, lại vẫn có tiếng thì thầm đòi kết nối lại, thử lại một lần nữa, thất bại thêm nữa. Mọi thứ vẫn đang treo lửng ở đó. Có lúc tôi đã dứt khoát rằng mọi thứ cần được kết thúc. Có lúc tôi muốn đơn giản là bỏ lại đằng sau tất cả mọi thứ và biến mất vào một nơi không ai biết để bắt đầu một đời sống khác.

Nhưng ở đây là ở đâu? Hà Nội, Việt Nam, hay nơi nào đó? Không lẽ tôi có thể dứt tình với những trang thơ đã đọc, những cuốn sách đã yêu, những người bạn mến thương lúc này? Tôi lại nghi ngờ mình.

Tôi không quá lạc quan rằng con người có quá nhiều lựa chọn sống, nhưng trong mọi tình huống, tôi tự cho mình lựa chọn được là mình, yêu thương và được yêu thương, và biết rằng có ít nhất một thế giới trong mình, ngoài mình. Có lẽ đó, điều duy nhất tôi đã làm, đang làm, điều duy nhất tôi có thể làm một cách đẹp đẽ, với tất cả những hi vọng vô vọng, những khả thể bấp bênh của nó, là việc nhìn ra và trôi dạt theo những khả thể, để biết mình còn sống sót và không ngừng nỗ lực sống sót. Một người đã bị bật gốc, và tự bật khỏi gốc, tôi nghĩ, thì chỉ có thể ôm mang cuộc sống đó, hoặc là tự chấm dứt đời sống. Thậm chí đôi khi mình chỉ bám vào một đôi lời bè bạn mà sống. Tôi chỉ còn hi vọng vào những khả thể của sự sống trong ngôn ngữ, soi mình trong những tâm hồn đẹp đẽ tôi may mắn gặp gỡ, tin vào chiều sâu của ý nghĩa, sự dẻo dai của kí ức, khả năng vượt qua và xóa bỏ các biên giới của tình yêu và tình bạn và thơ ca, sự thành thực của đời sống mình, và tôi đang ôm mang một cách thế sống như là không thuộc về đâu cả, trôi dạt, để được trôi dạt, được lang thang, để không dừng lại giữa đường, và để thấy mọi điều có thể hơn. Và rồi mọi thứ vẫn chưa kết thúc, vẫn còn đòi dai dẳng thêm nữa, đòi thêm nữa những thấu hiểu, những kết thúc khác nhau...

Tôi thường đùa bạn bè, tôi tính tương lai bằng... một giây, một phút, một giờ, nhiều nhất là tính đến ngày mai. Tôi đã hiểu điều này, mỗi sáng thức dậy, tỉnh dậy, vẫn thấy mình tỉnh dậy, cũng kì diệu làm sao!

Còn lại, tôi luôn thấy tuyệt vọng vì không biết sử dụng đúng cách cuộc đời mình. Và cũng thấy rằng chưa đủ tuyệt vọng.

Anh thấy đấy, tôi là kẻ quá chừng may mắn, còn thơ, những cuốn sách để đọc và để viết, những việc đang làm, còn bè bạn, còn ngôn ngữ, còn những chuyến lang thang, còn tình yêu, còn những gặp gỡ chưa hẹn trước, còn những khung cảnh kì diệu chưa bị con người tàn phá, còn những trò chuyện như thế này, những tâm hồn chưa gặp, những bàn tay chưa chạm, những cơ thể chưa mở ra, còn những khả thể chưa hiện hữu là khả thể,..

Bởi cả khi mình ném đi hết mọi thứ, mọi thứ vẫn không kết thúc, và vẫn còn những cái đẹp đang đợi, đâu đó.

Phùng Nguyễn: Mới đây, Chu Giang Nguyễn Văn Lưu lại “thừa thắng xông lên” với một bài “đấu tố” mới, lần này nhắm vào Giáo sư Tiến sĩ kiêm Nhà giáo Ưu tú Trần Đình Sử và tiến sĩ văn học Trần Ngọc Hiếu, người mà Nhã Thuyên có đề cập trong phần “Lời cảm ơn” của luận văn nổi tiếng của mình “vì sự sâu sắc đa dạng trong các bài viết về thơ ca và lý thuyết chứa đựng nhiều tiềm năng kích thích và gợi mở quý báu...”

Nhã Thuyên có thể chia sẻ những suy nghĩ của mình về quan hệ giữa văn học và quyền lực, hay bất cứ gì cần nói về sự kiện “Luận văn Nhã Thuyên” hoặc/và các biến cố văn học tương tự?

Nhã Thuyên: Nhân Văn Giai Phẩm, Mở Miệng, luận văn Nhã Thuyên, luận án Trần Ngọc Hiếu,... trong vô vàn những sự kiện phi lý kinh khủng nữa có thể xảy ra và có thể bị chìm lấp bất cứ lúc nào, đôi khi nhiều nhất chỉ đủ làm gia vị cho một vài cuộc nhậu hay thêm vài nhân vật cho một vài vở kịch bi hài lộn xộn. Ai cũng chờ đợi, ở khía cạnh tích cực nhất mà tôi có thể hình dung, là những điểm chìm nổi này có thể trở thành những điểm tranh luận, để trao đổi và để thay đổi. Nhưng lịch sử vẫn không ngừng nói hẹn gặp lại! Và chúng ta, những con người làm nên/gây ra những dạng thức lịch sử ấy vẫn đang phải tiếp tục để tìm cách nói chuyện với nhau, và để bót dần đi những biến cố lặp thừa khó tránh khỏi ấy.

Sự khủng hoảng của một xã hội trên nhiều phương diện, nhất là đời sống tinh thần và tư tưởng của nó, đặt ra những câu hỏi thiết yếu cho mỗi cá nhân, nhất là những cá nhân lẻ loi, yếu ớt, ngoài lề, những kẻ lạ lưu vong, bật rễ, không quyền lực và kháng cự lại ham muốn sở hữu quyền lực. Tôi đã nói với anh rằng tôi bi quan và tuyệt vọng quá thường xuyên, mà biết rằng sự bi quan và tuyệt vọng đó vẫn là chưa đủ để kết thúc quá sớm. Cũng bởi tôi biết tôi quá chừng may mắn, bởi những cái đẹp và những gặp gỡ đẹp đẽ kì diệu trong đời làm tôi đủ mạnh mẽ và dạn dàng đi tiếp thêm một đoạn đường nữa.

Tôi vẫn đang đi giữa niềm vô vọng và đôi thoáng hi vọng, thành thực và mở rộng, và không ngừng thử thách độ dẻo dai của mình, tin vào việc mình làm, vào những người bạn cùng chia sẻ, pháp phòng sống với đôi ba gặp gỡ và kết nối hiếm hoi của những cá nhân trôi dạt, và cũng hình dung mơ hồ về một cộng đồng của mình.

Tôi không biết nổi cô đơn tự do và thành thực đó, và nỗi khao khát cộng đồng đó có thể xui khiến tôi có những may mắn gặp gỡ nào nữa.

Nhưng trôi dạt đến lúc nào thì cứ trôi dạt thôi. Vừa trôi vừa chờ đợi, mà cũng nhắc mình thôi không trông đợi nữa.

Tháng 8, 2015

Các bài viết được đăng tải với sự đồng ý của Đài VOA nhưng không phản ánh quan điểm hay lập trường của Chính phủ Hoa Kỳ.

Phùng Nguyễn

Tin buồn: Ban Việt ngữ Đài Tiếng Nói Hoa Kỳ rất đau buồn báo tin đến bạn đọc: Nhà văn Phùng Nguyễn, người phụ trách cột blog “Rừng & Cây” trên VOA Tiếng Việt, vừa đột ngột qua đời ngày 17 tháng 11 tại bang Maryland, Hoa Kỳ. Tuy thời gian hợp tác với VOA Tiếng Việt chưa lâu, những bài viết nghiêm túc, độc đáo và đặc sắc của Nhà văn Phùng Nguyễn cũng như của những thi văn hữu được ông mời cộng tác về đề tài văn học-nghệ thuật cùng những vấn đề liên quan đã thu hút sự chú ý của – và được đánh giá cao bởi – đông đảo bạn đọc tại Việt Nam cũng như ở nước ngoài. Sự ra đi quá sớm của Ông là một thiệt thòi khó bù đắp không những cho giới văn học mà còn cho những người đọc yêu mến Ông qua cột blog “Rừng & Cây”. Ban Việt ngữ xin thành thực chia buồn cùng tang quyến Nhà văn Phùng Nguyễn trước sự mất mát to lớn này. Sự đóng góp quý báu của Ông sẽ được VOA Tiếng Việt luôn trân trọng.

Nhà văn Phùng Nguyễn đã sống và làm việc trong ngành IT ở Hoa Kỳ. Tác giả của 2 tập truyện ngắn *Tháp Ký Ức* và *Đêm Oakland và Những Truyện Khác*. Đồng sáng lập tạp chí văn chương mạng *Da Màu* (damau.org) và tham gia biên tập tạp chí này từ năm 2006.

Nguồn: <https://www.voatiengviet.com/a/ba-cau-hoi-cho-nha-thuyen/2933651.html>

www.vietnamvanhien.org